

UDK: 1 Kedrov B. M.

2-1

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: listopad 2017.

Ivan ZELIĆ

T. P. Marovića 1; HR - 21209 Mravince

ivan.zelic3@st.t-com.hr

BONIFACIJ KEDROV I MARITAINOVA FILOZOFIJA ZNANOSTI

Sažetak

U ovom članku autor analizira Kedrovljevo izlaganje i kritiku Maritainove filozofije znanosti. U prvom dijelu kratko izlaže Kedrovljev život i djelo. U drugom dijelu predstavlja Kedrovljevo izlaganje Maritainove filozofije znanosti i Kedrovljeve kritičke primjedbe toj filozofiji. U trećem dijelu, najvećemu i najvažnijem, analizira ispravnost argumenata u Kedrovljevoj kritici Maritaina.

Autor pokazuje da je Kedrov imao nakanu napraviti nepristrano i objektivno predstavljanje Maritainovih pogleda. Kedrov ipak nije u pravu u svojoj kritici jer neke od središnjih teza Maritainove filozofije nije dobro razumio. Ove posebno uključuju Maritainov spoznajni realizam, narav metafizike i naravne teologije i njegove poglede na odnose znanosti i filozofije prema vjeri.

Gljučne riječi: Maritain, B. M. Kedrov, filozofija znanosti, tomizam, dijalektički materijalizam, ruska filozofija.

Uvod

U ovom članku bavit ćemo se pogledima ruskog filozofa Bonifacija Mihajloviča Kedrova¹ na filozofiju znanosti Jacquesa Maritaina. Najprije ćemo ukratko predstaviti život i djelo Kedrova, zatim ćemo vidjeti što on piše o Maritainovoj filozofiji znanosti i potom ćemo u najvećem dijelu članka analizirati opravdanost Kedrovljeve

¹ Iako se Kedrovljevo ime u dokumentima, knjigama i člancima službeno navodi kao „Bonifatij“ (Бонифатий), kolege i učenici su ga zvali „Bonifacij“ (Бонифацій), kako to svjedoči Aleksej V. Potemkin. Vidi: Алексей Васильевич ПОТЕМКИН, *Метафилософские диатрибы на берегах Кизитеринки* (Ростов на Дону: Ростиздат, 2003.), 9.

kritike Maritaina. Samu Maritainovu filozofiju znanosti u ovom članku nećemo sustavno i cjelovito predstavljati jer takav je prikaz već objavljen u knjizi.²

Zašto pisati o ovoj temi danas? Zar to nije deplasirano? Prvo, iako je Maritainovoj filozofiji posvećeno bezbroj knjiga i doktorskih disertacija i stalno se pišu nove, njegova filozofija znanosti nije imala velik odjek i slabo je poznata. Drugo, dok se u Rusiji Kedrovljeva djela o filozofiji znanosti i dalje pretiskavaju, on i njegovo djelo slabo su poznati izvan Rusije. Kedrovljeva knjiga *Predmet i međusobna veza prirodnih znanosti*³ prevedena je na srpski jezik,⁴ a jedno manje poglavlje iz te knjige na hrvatski jezik.⁵

Treće i najvažnije, neke od tema kojima se Kedrov bavi u svojoj kritici Maritaina aktualne su i danas. Takve su teme pitanje odnosa vjere i objave prema znanosti i filozofiji, pitanje klasifikacije znanosti i znanja, pitanje odnosa znanosti i filozofije, pitanje znanstvenog i filozofskog realizma, pitanje naravi i vrijednosti metafizike, pitanje polazišta i dometa naravne teologije te pitanje vrijednosti klasične filozofije za današnja pitanja i probleme.

1. Bonifacij M. Kedrov – život i djelo

1.1. Životni put

Bonifacij (Bonifatij) Mihajlovič Kedrov (Бонифатий Михайлович Кедров) rođen je 10. prosinca 1903. (odnosno 27. studenoga 1903. prema tada u Rusiji važećem julijanskom kalendaru) u gradu Jaroslavlju. Njegov otac Mihail Sergejevič Kedrov bio je član Ruske socijaldemokratske partije od 1901. godine, boljševik, profesionalni revolucionar, sudionik svih ruskih revolucija od 1905. godine dalje. Nakon dolaska boljševika na vlast bio je visoki dužnosnik tajne političke policije, čekist. Zaglavio je u Staljinovim čistkama partijskog aparata krajem tridesetih godina, zajedno s mlađim sinom Igorom koji je također bio čekist.

² Vidi: Ivan ZELIĆ, *Filozofija znanosti Jacquesa Maritana* (Split: Redak, 2013.).

³ Бонифатий Михайлович КЕДРОВ, *Предмет и взаимосвязь естественных наук* (Москва: Наука, 1967.).

⁴ Bonifacije Mihajlovič KEDROV, *Predmet i uzajamna veza prirodnih nauka* (Beograd: Nolit, 1969.).

⁵ Bonifacije Mihajlovič KEDROV, „Struktura znanosti, struktura prirodne znanosti“, Vjekoslav MIKECIN – Ivan SALEČIĆ (ur.), *Markizam i prirodne znanosti* (Zagreb: Školska knjiga, 1974.).

Mladi Bonifacij Kedrov je četiri godine svojega djetinjstva proveo s ocem u emigraciji u Švicarskoj. Tamo je već kao dječak upoznao Lenjina i ostao je njime oduševljen cijeli život. Graham navodi da se do kraja života volio prisjećati kako se kao dijete igrao na Lenjinovim koljenima.⁶ Već 1918. godine postao je član partije boljševika. Iako je tada bio još vrlo mlad, u skladu sa svojim mogućnostima aktivno je sudjelovao u borbi za uspostavljanje i održanje komunističke vlasti.

Nakon okončanja građanskog rata studirao je kemiju na Moskovskom državnom sveučilištu (MGU), sa specijalizacijom iz kemijske termodinamike i organske kemije. Godine 1935. obranio je disertaciju iz kemije. Na Institutu crvene profesure studirao je filozofiju. Neko je vrijeme radio u aparatu Centralnog komiteta Partije, a dvije godine predavao je povijest kemije na Kemijskom fakultetu MGU. Kao dobrovoljac sudjelovao je u Drugom svjetskom ratu i u njemu je bio ranjen. Nakon rata je 1946. godine obranio disertaciju iz filozofije pod naslovom *Atomistika Daltona i njezino filozofsko značenje*.

Od 1946. do 1958. godine predavao je u Akademiji društvenih znanosti pri Centralnom komitetu Komunističke partije Sovjetskog saveza. Na njegovu inicijativu pokrenut je 1947. godine časopis *Pitanja filozofije* i on je imenovan za prvog glavnog urednika, ali je već nakon trećeg broja smijenjen. Od 1958. do 1962. godine bio je voditelj sektora dijalektičkog materijalizma u Institutu za filozofiju Akademije znanosti SSSR-a.

Od 1962. godine bio je direktor Instituta za povijest prirodoslovlja i tehnike Akademije znanosti SSSR-a. Godine 1960. postao je dopisni, a 1966. godine redovni član Akademije znanosti SSSR-a. Godine 1973. postao je direktor Instituta za filozofiju Akademije znanosti SSSR-a, ali je već sljedeće godine smijenjen. Potom se vratio u Institut za povijest prirodoslovlja i tehnike Akademije znanosti SSSR-a, ali više ne kao direktor nego kao voditelj sektora, i tamo je završio svoj radni vijek. Umro je 10. rujna 1985. u Moskvi.

1.2. Kedrov kao filozof i čovjek

Vodeći poznavatelji filozofije u Sovjetskom Savezu pisali su pohvalno o Kedrovu. Leszek Kolakowski je pisao da je Kedrov „čovjek

⁶ Usp.: Лорен Р. ГРЭХЭМ, *Естествознание, философия и науки о человеческом поведении в Советском Союзе* (Москва: Издательство политической литературы, 1991.), 255.

dublje kulture nego većina sovjetskih filozofa⁷. Joseph Bocheński je o Kedrovu pisao da je „misaon i hrabar čovjek“⁸ te da je „vjerojatno najvažniji suvremeni sovjetski mislilac“⁹. Thomas Blakeley je pisao da je Kedrov „inteligentan i ozbiljan mislilac“¹⁰ i da je „jedan od vodećih mislilaca u Sovjetskom Savezu danas“¹¹. Budući da su zapadni istraživači sovjetske filozofije prvenstveno obraćali pažnju na filozofe „službene“ filozofije, a ne na disidente raznih vrsta, treba zaključiti da se Kedrov isticao u tom krugu.

Važno je navesti svjedočanstvo Alekseja Fjodoroviča Loseva¹², kojega danas mnogi u Rusiji drže vodećim filozofom koji je živio u SSSR-u. Losev nije bio komunist, nego je bio žrtva komunističkih progona. U logoru u Sibiru izgubio je vid i puno mu je godina bilo zabranjeno išta objavljivati te nikad nije smio predavati filozofiju. Potajno je postao pravoslavni monah, što je otkriveno tek nakon njegove smrti i pada komunizma.

Svjedočanstvo Loseva otkriva nam lik Kedrova kao čovjeka i to svjedočanstvo dolazi od osobe koja je u filozofiji i pogledu na svijet prihvaćala ideje drastično različite od Kedrova, a koja je dobro poznavala sovjetsku filozofsku scenu. Losev je 21. veljače 1980. u pismu Vladimiru Kuzmiču Bakšutovu¹³ napisao sljedeće: „Ja sam također veliki poštovatelj B. M. Kedrova i držim ga jedinstvenim akademikom filozofom, koji nije samo učen, ne samo da stvarno provodi sovjetsku liniju nego je uopće čovjek uman i čestit. To je jedan ispravan čovjek. Ja ga cijenim zbog vrlo mnogo stvari [...]“¹⁴

⁷ Leszek KOLAKOWSKI, *Main Currents of Marxism: Its Origin, Growth and Dissolution*, sv. 3 (Oxford: Oxford University Press, 1978.), 126.

⁸ Joseph M. BOCHENSKI, „Soviet Philosophy: Past and Present, and Prospects for the Future“, *Natural Law Forum* 8 (1963.), 9.

⁹ Joseph M. BOCHENSKI, *Soviet Russian Dialectical Materialism* (Dordrecht: D. Reidel Publishing Company, 1963.), 160.

¹⁰ Thomas J. BLAKELEY, „Soviet Philosophic Method: The Case of B. M. Kedrov“, *Studies in Soviet Thought* 6 (1966.), 13.

¹¹ Thomas J. BLAKELEY, „Soviet Philosophic Method: The Case of B. M. Kedrov“, 1.

¹² Aleksej Fjodorovič Losev (Алексей Федорович Лосев) rođen je 23. rujna 1893. u Novočerkasku, a umro je 24. svibnja 1988. u Moskvi. Loseva kao osobu moguće je najbolje upoznati iz knjige Aze Taho-Godi (koja je desetljećima bila njegova najbliža suradnica): Аза Алибековна ТАХО-ГОДИ, *Лосев* (Москва: Молодая гвардия, 2007.).

¹³ Ruski filozof Vladimir Kuzmič Bakšutov (Владимир Кузьмич Бакшуттов) rođen je 23. veljače 1926. Studirao je i predavao na Uralskom državnom sveučilištu i potom radio u knjižnici Uralskog odjela Ruske akademije znanosti. Umro je 26. lipnja 2015.

¹⁴ Citirano prema: Вадим Николаевич САДОВСКИЙ, „Б. М. Кедров и

Možda je Kedrova kao filozofa najbolje i najkraće okarakterizirao Feoharij Kessidi koji je napisao da je Kedrov bio „talentiran i rijetko oštrouman čovjek, ali uzimao je iskaze klasika marksizma-lenjinizma kao riječi svetog pisma“¹⁵. U ovoj karakteristikici vidljive su njegove ključne jake i slabe strane. Ograničavajuća strana bila je njegova engelsovsko-lenjinistička paradigma u koju nije sumnjao i iz koje nije izlazio. Jaka strana bilo je njegovo poznavanje povijesti znanosti i suvremene znanosti, poznavanje stranih jezika i iznad svega njegov živi i iskreni interes za znanstvena i filozofska pitanja.

Kedrov je bio uvjereni lenjinist, vjerovao je da je Lenjinovo učenje istinito, da je ono zbog svoje istinitosti i snage superiorno svim drugim filozofijama. Zato se zalagao za slobodnu znanstvenu raspravu „kada se istina ne dekretira i ne nameće, nego se dokazuje uz pomoć strogo znanstvenih argumenata i kada ne treba prisiljavati na prihvaćanje točnosti bilo kojega učenja ili tvrdnje, nego treba znati druge uvjeriti u to, kako je govorio već Mendeljejev“¹⁶.

U knjizi objavljenoj u godini njegove smrti Kedrov je pisao: „U mojoj radnoj sobi visi stara gravira - portret Karla Marxa. Sjećam je se od dobi kad sam imao tri godine, ona je visjela u našem petrogradskom stanu [...]“¹⁷. Na njegovo pitanje tko je na slici, majka mu je odgovorila: „Naš duhovni otac.“ Kad su joj kasnije pri pretresu stana carski policajci postavili isto pitanje, majka je dala isti odgovor.

Kedrov je imao nesreću da je njegovo filozofsko školovanje palo u razdoblje tridesetih godina, u vrijeme kad je filozofija u Rusiji dosegla apsolutno dno, praktično je bila uništena. Kolakowski piše da je u tridesetim i četrdesetim godinama „mlađe pokoljenje karijerista, denuncijanata i neznalica monopoliziralo filozofski život zemlje ili točnije, dovršilo uništenje filozofskih studija. Oni koji su pravili karijeru na ovom području, uglavnom su to činili denunciranjem

международное философское сообщество“, Владислав Александрович ЛЕКТОРСКИЙ (ур.), *Философия не кончается...: Из истории отечественной философии; XX век*, sv. 2 (Москва: Издательство Российской политической энциклопедия, 1998.), 291.

15 Феохарий Харлампович КЕССИДИ, *Идеи и люди: Историко-философские и социально-политические этюды* (Москва: Институт философии РАН, 2003.), 227.

16 Бонифатий Михайлович КЕДРОВ, „Как создавался наш журнал“, Владислав Александрович ЛЕКТОРСКИЙ (ур.), *Философия не кончается...: Из истории отечественной философии; XX век*, sv. 1 (Москва: Издательство Российской политической энциклопедия, 1998.), 300.

17 Бонифатий Михайлович КЕДРОВ, *К. Маркс о науке и техническом прогрессе* (Москва: Знание, 1985.), 3.

kolega i ponavljajući poput papiga trenutne partijske parole. Oni u pravilu nisu znali nijedan strani jezik i nisu imali baš nikakva pojma o zapadnoj filozofiji [...]“.¹⁸ „Stupovi na kojima se temelji sva filozofska kultura - logika i povijest filozofije - bili su uklonjeni, filozofija je bila lišena čak i najskromnijih stručnih sredstava [...]“.¹⁹

1.3. Područja istraživanja i analize

Kedrov je objavio tek nekoliko članaka iz područja eksperimentalne kemije, a ubrzo se zbog zdravstvenih problema morao prestati baviti tom znanosti. Zato se počeo opširno baviti poviješću znanosti, prvenstveno ali ne i jedino kemije. Na tom području ističe se njegovo detaljno istraživanje djela ruskog kemičara Dmitrija Ivanoviča Mendeljejeva, koji je poznat po otkriću periodnog sustava elemenata. Kedrov je više godina istraživao Mendeljejev arhiv, objavljivao njegove rukopise i rekonstruirao njegov put otkrića.

Istraživanje povijesti znanosti povezo je s radom na metodologiji i filozofiji znanosti. Detaljno je istraživao mnoga pitanja iz toga područja, među ostalim pitanje razvoja znanosti i razvoja znanstvenih pojmova, pitanje nastanka znanstvenog otkrića te pitanje klasifikacije znanosti i međusobnog odnosa pojedinih znanosti. U korištenju povijesti znanosti za analize u filozofiji znanosti prednjačio je u odnosu na tadašnju angloameričku filozofiju znanosti, gdje je dominirao neopozitivizam koji je ignorirao povijest znanosti.²⁰

Kedrov se angažirano i opširno bavio i brojnim pitanjima marksističke filozofije. Ipak, vjerojatno je središnja tema njegova filozofskog istraživanja bila dijalektika.²¹ To je tema koja mu je izgleda bila najviše na srcu i u kojoj se usredotočuje marksističko-lenjinističko razumijevanje svijeta, objektivne stvarnosti i puta ljudske spoznaje toga svijeta. Pisao je i tumačenja najvažnijih djela marksističke tradicije, „klasika marksizma“. Ta tumačenja su u rasponu od onih pisanih za početnike do onih koja teže razjasniti neke središnje teze

¹⁸ Leszek KOLAKOWSKI, *Main Currents of Marxism*, sv. 3, 74.

¹⁹ Leszek KOLAKOWSKI, *Main Currents of Marxism*, sv. 3, 76.

²⁰ Kedrov je na Međunarodnom kongresu za logiku, metodologiju i filozofiju znanosti u Stanfordu u kolovozu i rujnu 1960. godine održao predavanje „Odnos između povijesnih i logičkih aspekata u razvoju znanstvenoga znanja“ (The Relation between Historical and Logical Aspects in the Development of Scientific Knowledge).

²¹ Usp.: Vladislav Zhanovich KELLE, „Recollections of B. M. Kedrov“, *Russian Studies in Philosophy* 44,3 (2005.), 39.

i sporne točke u tim djelima. Sustavno je istraživao poglede Marxa, Engelsa i Lenjina na prirodne znanosti.

Ta istraživanja središnjih pitanja marksističke tradicije bila su njegov vodič u razumijevanju naravi i metodologije filozofije uopće te u razumijevanju filozofije i metodologije prirodnih znanosti. Ona su predstavljala određenu paradigmu iz koje Kedrov nije izlazio i to je bio njegov ograničavajući faktor. Međutim, on je svoje poglede na znanost dopunjavao i ažurirao istražujući povijest znanosti i prateći suvremeni razvoj znanosti. Tako je dolazio do mnogih vrijednih i zanimljivih otkrića i zapažanja. Thomas Blakeley u svojoj analizi Kedrovljeve metode zaključuje: „Kedrovljeva normalna tendencija uvijek je bila racionalno interpretirati ‘klasike’, a ne vršiti nasilje nad rezultatima legitimnih znanstvenih istraživanja.“²²

2. Kedrov o Maritainovoj filozofiji znanosti

2.1. Prikaz

O Maritainovoj klasifikaciji znanosti Kedrov vrlo kratko piše u svojem prikazu te teme u sovjetskoj *Filozofskoj enciklopediji*.²³ U njemu piše: „Najreakcionarnije smjerove u klasifikaciji znanosti predstavljaju filozofski pravci izravno povezani s religioznim pogledom na svijet: [...] neotomizam (J. Maritain).“²⁴ Kaže da „Maritain polazi od koncepcije o 3 stupnja apstrakcije“²⁵ i potom objašnjava koji su i kakvi ti stupnjevi. U popisu literature uz taj članak navodi i glavno Maritainovo djelo *Stupnjevi znanja*.

O Maritainovoj filozofiji znanosti Kedrov puno opširnije piše u svojem velikom djelu u tri sveska *Klasifikacija znanosti*. Prvi svezak *Engels i njegovi prethodnici*²⁶ objavljen je 1961. godine i obuhvaća pregled od početka starog vijeka do druge polovice 19. stoljeća, završava s Engelsom kao vrhuncem. Drugi svezak *Od Lenjina do naših dana*²⁷ objavljen je 1965. godine i započinje od kraja 19. stoljeća, a

²² Thomas J. BLAKELEY, „Soviet Philosophic Method: The Case of V. M. Kedrov“, 18.

²³ Бонифатий Михайлович КЕДРОВ, „Классификация наук“, Фёдор Васильевич КОНСТАНТИНОВ (ур.), *Философская энциклопедия*, sv. 3 (Москва: Издательство Советская энциклопедия, 1964.).

²⁴ Бонифатий Михайлович КЕДРОВ, „Классификация наук“, 581.

²⁵ Бонифатий Михайлович КЕДРОВ, „Классификация наук“, 581.

²⁶ Бонифатий Михайлович КЕДРОВ, *Классификация наук: Энгельс и его предшественники* (Москва: Издательство ВПШ и АОН при ЦК КПСС, 1961.).

²⁷ Бонифатий Михайлович КЕДРОВ, *Классификация наук: От Ленина до наших дней* (Москва: Издательство Мысль, 1965.).

završava s vremenom kad je knjiga pisana. Treći svezak *Prognoza Karla Marxa o znanosti budućnosti*²⁸ objavljen je dvadeset godina kasnije i nastoji izložiti predviđanja o daljnjem razvoju znanosti u budućnosti. Prva dva sveska prevedena su i na njemački jezik.²⁹

U drugom svesku Kedrov donosi prikaz i kritiku Maritainovih pogleda. U svojem prikazu koristi i citira originalno francusko izdanje najvažnije Maritainove knjige *Stupnjevi znanja*. Najprije izlaže Maritainovo razlikovanje između znanosti objašnjenja i znanosti konstatacije. Potom izlaže Maritainovo razlikovanje „triju stupnjeva apstrakcije“ i s tim povezanih triju vrsta znanja.

Na posebnoj stranici prenosi i potpuni Maritainov shematski prikaz različitih stupnjeva znanja i njihovih međusobnih odnosa.³⁰ Zatim iznosi razliku između materijalnog i formalnog predmeta nekog znanja, što omogućava objasniti postojanje dvaju različitih znanja na istom stupnju apstrakcije. Iako o tome ne piše u tekstu, Kedrov na posebnoj stranici prenosi i Maritainove sheme koje objašnjavaju postupanje u svim navedenim vrstama znanja.³¹

Kedrov kaže da Maritain svoje postavke usmjerava „prvo, protiv subjektivnog idealizma u svim njegovim različitim oblicima jer priznaje nešto objektivno, ‘svijet naravi’ koji proizlazi iz svijeta stvari, a što subjektivni idealisti niječu“³². Drugo, kaže Kedrov, Maritainove postavke se suprotstavljaju i filozofskom materijalizmu.³³ Također, Kedrov piše da se po neotomistima znanost treba baviti samo svojim područjem i ne miješati se u stvari religije, „ne treba stvarati ateističke zaključke na temelju onoga što ona otkriva u prirodi“³⁴.

28 Бонифатий Михайлович КЕДРОВ, *Классификация наук: Прогноз К. Маркса о науке будущего* (Москва: Издательство Мысль, 1985.).

29 Vidi: Bonifatij M. KEDROV, *Klassifizierung der Wissenschaften*, sv. 1-2 (Köln: Pahl-Rugenstein, 1976.).

30 Бонифатий Михайлович КЕДРОВ, *Классификация наук: От Ленина до наших дней*, 205.

31 Бонифатий Михайлович КЕДРОВ, *Классификация наук: От Ленина до наших дней*, 207.

32 Бонифатий Михайлович КЕДРОВ, *Классификация наук: От Ленина до наших дней*, 307.

33 Успр.: Бонифатий Михайлович КЕДРОВ, *Классификация наук: От Ленина до наших дней*, 307.

34 Бонифатий Михайлович КЕДРОВ, *Классификация наук: От Ленина до наших дней*, 309.

2.2. Kritika – o terminologiji i o znanosti

Koje kritičke primjedbe Kedrov upućuje Maritainu? Izložiti ćemo te primjedbe po tematskom redu, a potom ćemo analizirati njihovu utemeljenost. U više ćemo slučajeva ukazati i na izvore pogrešnih primjedbi, zašto je Kedrov do njih došao.

Prvo, Kedrov kaže da je Maritainovo izlaganje problema „naročito komplicirano i zamagljeno skolastičkim i neoskolastičkim konstrukcijama.“³⁵ Ocjenjuje da se neotomisti koriste „čisto skolastičkim vježbama“ i „žongliranjem riječima i pojmovima“.³⁶

Drugo, Kedrov piše da neotomisti „nastoje primamiti u svoje mreže ljude koji traže odgovore na filozofska pitanja koja ih potresaju u priznavanju objektivnosti i realnosti stvari; takve ljude neotomisti i teolozi pokušavaju gurati prema fideizmu, prema teologiji, koja tobože ne niječe realnost, objektivnost i spoznatljivost stvari“³⁷. Maritain, po Kedrovu, nastoji svoju doktrinu predstaviti „ne kao nešto znanosti strano ili neprijateljsko, nego kao potpuno suglasno s njom“.³⁸ Kedrov dalje kaže: „Općenito postoji duboka sveza između jačanja religiozno-filozofskih pravaca u suvremenoj filozofiji zapadnih zemalja i tendencije od subjektivizma prema ‘objektivizmu’ unutar lagera filozofskog [...] idealizma.“³⁹

Međutim, kaže Kedrov: „‘Racionalizam’ o kojemu govore neotomisti pokazuje se kao idealistički racionalizam, vezan s osnovnim tezama objektivnog idealizma, koje kao crvena nit prožimaju sve filozofsko učenje neotomizma.“⁴⁰ Zato on drži da tu o zaštiti razuma ne može biti ni riječi jer neotomisti ljudski razum ponižavaju „u ime uzdizanja mističnog, božanskog ‘razuma’ koji bi tobože stajao iznad ljudskog razuma i podčinjavao ga sebi“⁴¹.

35 Бонифатий Михаилович КЕДРОВ, *Классификация наук: От Ленина до наших дней*, 206.

36 Бонифатий Михаилович КЕДРОВ, *Классификация наук: От Ленина до наших дней*, 307.

37 Бонифатий Михаилович КЕДРОВ, *Классификация наук: От Ленина до наших дней*, 307.

38 Бонифатий Михаилович КЕДРОВ, *Классификация наук: От Ленина до наших дней*, 308.

39 Бонифатий Михаилович КЕДРОВ, *Классификация наук: От Ленина до наших дней*, 307.

40 Бонифатий Михаилович КЕДРОВ, *Классификация наук: От Ленина до наших дней*, 309.

41 Бонифатий Михаилович КЕДРОВ, *Классификация наук: От Ленина до наших дней*, 309.

Treće, Kedrov ocjenjuje da ni Maritain ni njegovi neotomistički sljedbenici „nisu dali niti su bili u stanju dati išta vrijedno u pitanju o klasifikaciji znanosti“⁴². Ovdje treba spomenuti i što Kedrov drži najvažnijim pitanjem u klasifikaciji znanosti. To je pitanje „odnosa filozofije s fizikom, a preko fizike (i šire) odnosa filozofije s posebnim znanostima uopće“⁴³. To pitanje „ostaje središnjim i za suvremenu klasifikaciju znanosti“⁴⁴.

2.3. Kritika – oko znanosti i iza znanosti

Četvrto, Kedrov tvrdi da se cilj svih Maritainovih konstrukcija i rasuđivanja „na kraju krajeva svodi na jednostavnu stvar - pseudoznanstveno dokazati prvenstvo ‘naravne teologije’ i ‘metafizike’ nad svim drugim vidovima i oblicima apstraktne djelatnosti ljudskog uma, koje se podižu od svojih nižih, osjetilnih stupnjeva do viših, nadosjetilnih, gdje tobože započinje uključivanje ljudskog duha u božansko počelo s njegovim misterijima“⁴⁵.

Peto, Kedrov naglašava da je središnja ideja u neotomizmu „pomirenje religije i znanosti“, odnosno „pomirenje razuma i vjere“⁴⁶. Citira i tekst iz Maritainove knjige *Od Bergsona k Tomi Akvinskomu* koji bi trebao potvrditi taj stav.⁴⁷ Tome Kedrov suprotstavlja svoju tvrdnju da novija otkrića znanosti „sve očividnije i sve uvjerljivije dokazuju ispravnost materijalizma i neosnovanost idealizma i teologije“⁴⁸.

Kedrov piše: „Na riječima proklamirano uzajamno ‘nemiješanje’ religije i znanosti u stvari se pokazuje kao zamagljeno podčinjavanje razuma vjeri, znanosti religiji.“⁴⁹ Kaže dalje da neotomisti „tvrde da se pitanja filozofije tobože uopće ne mogu shvatiti bez pomoći vjere,

42 Бонифатий Михайлович КЕДРОВ, *Классификация наук: От Ленина до наших дней*, 206.

43 Бонифатий Михайлович КЕДРОВ, *Классификация наук: От Ленина до наших дней*, 305.

44 Бонифатий Михайлович КЕДРОВ, *Классификация наук: От Ленина до наших дней*, 305-306.

45 Бонифатий Михайлович КЕДРОВ, *Классификация наук: От Ленина до наших дней*, 206.

46 Бонифатий Михайлович КЕДРОВ, *Классификация наук: От Ленина до наших дней*, 307.

47 Vidi: Бонифатий Михайлович КЕДРОВ, *Классификация наук: От Ленина до наших дней*, 309.

48 Бонифатий Михайлович КЕДРОВ, *Классификация наук: От Ленина до наших дней*, 307.

49 Бонифатий Михайлович КЕДРОВ, *Классификация наук: От Ленина до наших дней*, 308.

religije, božanskog otkrivenja⁵⁰. Čisto znanstvena sredstva koje koristi ljudski razum ovdje bi navodno bila nedovoljna pa čak i nemoćna. Iz ovoga, po Kedrovu, izviru osnovne postavke objektivnog idealizma koje neotomisti prihvaćaju kao filozofske principe svojega učenja: „Vjera u Boga kao prvi uzrok svega postojećega i pored osjetilima opipljivog svijeta priznavanje i mističnoga, onostranoga svijeta, koji nije moguće percipirati osjetilnim organima, nego ga se može dosegnuti jedino uz pomoć otkrivenja“⁵¹.

Šesto, Kedrov tvrdi da su Maritain i njegovi neotomistički sljedbenici „polazili od očito pogrešne, nadriznanstvene orijentacije, koja proizlazi iz temeljne religiozno-idealističke koncepcije njihove religije“⁵².

3. Prosudba Kedrovljeva prikaza i kritike

3.1. Prosudba prikaza

Na početku treba reći da Kedrov točno iznosi Maritainove poglede, one koje donosi u svojem prikazu. Često donosi citate iz Maritainova glavnog djela i u pravilu ne rabi diskvalificirajuće etikete. To bi trebalo biti normalno, ali u velikom broju slučajeva tako se nije događalo, ni kod marksista ni kod mnogih drugih.

Kod marksista su diskvalificirajuće etikete bile obilno korištene „oružje“⁵³. Kedrovljev je učitelj i ideal Lenjin, na primjer, u svojem posljednjem članku *O značenju borbenog materijalizma*, koji je u Rusiji bio cijenjen kao „Lenjinova filozofska oporuka“,⁵⁴ pozvao sve materijaliste na borbu protiv „filozofske reakcije i filozofskih predrasuda takozvanog ‘obrazovanog društva’“⁵⁵ te napisao da

50 Бонифатий Михаилович КЕДРОВ, *Классификация наук: От Ленина до наших дней*, 308.

51 Бонифатий Михаилович КЕДРОВ, *Классификация наук: От Ленина до наших дней*, 308.

52 Бонифатий Михаилович КЕДРОВ, *Классификация наук: От Ленина до наших дней*, 206.

53 Usp.: sustavan prikaz u: Mislav KUKOČ, „Filozofski dijalog i marksistička tradicija“, *Filozofska istraživanja* 10,3 (1990.).

54 Usp.: Агын Хайруллоевич КАСЫМЖАНОВ, „О значении воинствующего материализма“, Фёдор Васильевич КОНСТАНТИНОВ (ur.), *Философская энциклопедия*, sv. 4 (Москва: Издательство Советская энциклопедия, 1967.), 108.

55 Владимир Ильич ЛЕНИН, „О значении воинствующего материализма“, Владимир Ильич ЛЕНИН, *Полное собрание сочинений*, sv. 45 (Москва: Издательство политической литературы, 1975.), 24.

profesori filozofije u suvremenom društvu zapravo nisu ništa drugo nego „diplomirani lakeji popovštine“⁵⁶.

Prikaz rasprava unutar marksističke filozofije u Jugoslaviji Miloje Petrović je ovako sažeo: „Karakteristika međusobnih polemika između ‘ortodoksa’ i ‘humanista’ je etiketiranje. Njime se nadomještala metoda kritične analize osporavanih stavova.“⁵⁷ Posebno su političke etikete bile omiljeno „oružje“ kod marksista. Tako je vodeći poljski marksistički filozof Adam Schaff pisao da neotomizam kao oblik objektivnog idealizma „čini ideološku osnovu najreakcionarnijih pravaca - fideističkih u znanosti, fašističkih u društvenoj oblasti.“⁵⁸

Kedrov se potrudio upoznati Maritainove stavove i nastojao je razumjeti ih. Njegov je pristup potpuno različit od postupka Ernesta Nagela, Kedrovljeva vršnjaka i jednog od vodećih američkih filozofa znanosti analitičke škole. Nagel je u svojem članku znakovita naslova *Zlonamjerne filozofije znanosti*⁵⁹ Maritainovu filozofiju znanosti kritizirao bez poznavanja, prvenstveno na temelju svojih antireligioznih predrasuda.⁶⁰ On u svojoj kritici ne navodi nijedno Maritainovo veće djelo, a manjak poznavanja i argumenata nadomješta etiketama. Tako piše da Maritain i tomistička škola pokazuju „jedinstvenu smjesu papinskoga dogmatizma, zagonetne mudrosti i snishodljivog mračnjaštva koji su izgleda nužan intelektualni aparat ove škole.“⁶¹

Koji su bitni nedostaci Kedrovljeva prikaza? Spomenuli smo već prije da neke stvari donosi jedino u priloženim shemama, ali ih ne tumači u tekstu. Osim toga, prikaz je kratak pa u njemu mnoge bitne stvari nije moguće adekvatno izložiti ili ih uopće nije moguće izložiti. Zašto je tako kratak, zašto nije dulji? Kedrov je u svojem prikazu tražio prije svega elemente koje je moguće korisno uklopiti u Engelsovu i Lenjinovu sliku koja čini njegovu paradigmu. To je ujedno i razlog zašto razne stvari nije razumio ili nije dobro ocijenio njihovu vrijednost.

⁵⁶ Владимир Ильич ЛЕНИН, „О значении воинствующего материализма“, 24.

⁵⁷ Miloje PETROVIĆ, *Savremena jugoslovenska filozofija: Filozofske teme i filozofska situacija 1945-1970*. (Subotica: Radnički univerzitet Veljko Vlahović, 1979.) 35.

⁵⁸ Adam ŠAF [Schaff], *Neki problemi marksističke teorije istine* (Beograd: Kultura, 1960.), 326.

⁵⁹ Ernest NAGEL, „Malicious Philosophies of Science“, Ernest NAGEL, *Sovereign Reason and Other Studies in the Philosophy of Science* (Glencoe: The Free Press, 1954.).

⁶⁰ Kritički prikaz Nagelove kritike vidi u: Ivan ZELIĆ, „Nagelova kritika Maritainove filozofije znanosti“, *Acta Jadertina* 7 (2010.), 125-138.

⁶¹ Ernest NAGEL, „Malicious Philosophies of Science“, 27.

3.2. Prosudba kritike – skolastička terminologija i zaključivanje

Jesu li kritički prigovori Kedrova upućeni Maritainu opravdani? Ako nisu, proizlaze li oni iz nepotpunog izlaganja ili iz krivog razumijevanja Maritainovih ideja? Ili možda proizlaze iz nekih specifičnih Kedrovljevih zabluda? Razmotrit ćemo to pitanje analizirajući prigovore prema poretku označenom brojevima kako su navedeni u prethodnom poglavlju.

Kedrovljeva primjedba o teškoćama sa skolastičkom terminologijom nije bez temelja. Zaista, onaj koji nije pripremljen, imat će poteškoća s čitanjem djela (neo)skolastičkih filozofa. Međutim, Maritain bi odgovorio da je čudno da se ljudi koji tako dobro razumiju Hegela i Heideggera nalaze pomalo terorizirani strogošću skolastičkog jezika, ta znaju da „svaka znanost ima svoj tehnički jezik“.⁶²

Dakle, to nije specifična poteškoća samo kod (neo)skolastičkih filozofa, to je u većoj ili manjoj mjeri prisutno kod svih. Sam Kedrov piše da se ne smije bez pripreme pristupiti čitanju djela Marxa, Engelsa i Lenjina, jer „bez nužne pripreme takvo čitanje može izazvati ozbiljne poteškoće“.⁶³

Da skolastička terminologija nije previše teška i nepristupačna, lijepo svjedoči Paul Claudel, francuski pjesnik i diplomat a ne filozof. On piše kako je počeo čitati djela Tome Akvinskoga 1895. godine, nakon odlaska u Kinu, i da je naučio skolastički jezik „kako se uči engleski - njegovom upotrebom“. Već nakon stotinjak stranica mogao je „lako slijediti ovu čudesno jasnu misao“.⁶⁴

Je li se Kedrov potrudio upoznati skolastičku terminologiju? Po svemu sudeći – nije. I u prvom svesku knjige *Klasifikacija znanosti* baš nigdje ne spominje Tomu Akvinskoga, a i njegov prikaz Aristotelovih pogleda je oskudan i dijelom pogrešan. Zašto se nije potrudio? Vjerojatno zato što je držao da nije vrijedno tome posvetiti puno truda.

⁶² Jacques MARITAIN, *Le paysan de la Garonne: Un vieux laïc s'interroge à propos du temps présent*, Jacques MARITAIN – Raïssa MARITAIN, *Œuvres complètes*, sv. 12 (Fribourg - Paris: Editions Universitaires - Editions Saint-Paul, 1992.), 842-843.

⁶³ Бонифатий Михайлович КЕДРОВ, *Беседы о диалектике: Шестидневные философские диалоги во время путешествия* (Москва: Издательство КомКнига, 2007.), 233.

⁶⁴ Pismo Paula Claudela ocu Ernestu Fricheu, navedeno prema: Stefan SWIEŻAWSKI, *St. Thomas Revisited* (New York: Peter Lang Publishing, 1995.), 15.

Nedovoljno razumijevanje skolastičke terminologije samo je jedan od razloga zašto mu je Maritainovo zaključivanje izgledalo kao igra ili žongliranje riječima i pojmovima. Drugi razlog su njegova engelsovska polazišta koja su ga zavela na predrasude da su neke stvari koje Maritain izlaže i dokazuje - nemoguće. Budući da nije moguće dokazati da postoji ono što je nemoguće, vjerovao je da u Maritainovu postupku moraju postojati pogreške. Ubrzo ćemo vidjeti o čemu se radi.

3.3. Prosudba kritike – realizam u spoznaji i znanosti

Kedrov drži da je neotomistička podrška realizmu u spoznaji i znanosti samo prividna. Ocijenivši neotomizam kao jednu idealističku filozofiju, drži da takva filozofija ne može iskreno i dosljedno podržavati realizam u spoznaji, mogućnost objektivne spoznaje stvarnosti. Zašto on misli da ne može? Da bismo to objasnili, potrebno je pogledati marksističku podjelu na idealiste i materijaliste u filozofiji, podjelu koju su oni u svakom slučaju držali temeljnom.

Standardno izlaganje marksističke filozofije počinje od tzv. „osnovnoga pitanja filozofije“ kako ga je formulirao Engels, a prihvatio Lenjin. Engels je pisao: „Veliko osnovno pitanje svake, posebno novije filozofije jest pitanje o odnosu mišljenja i bića.“⁶⁵ On dalje objašnjava: „To se pitanje zaoštrilo u odnosu na Crkvu i dobilo ovo značenje: Je li Bog stvorio svijet ili svijet postoji oduvijek?“⁶⁶ Prema odgovoru na to pitanje Engels dijeli filozofe na dva velika „tabora“: oni koji su u krajnjoj liniji pretpostavljali bilo kakvo stvaranje svijeta, čine tabor idealizma, a oni koji su smatrali da je priroda prvobitna, pripadaju raznim školama materijalizma. On kaže da ta dva izraza prvobitno ne znače ništa drugo i kod njega se ne primjenjuju u drugom smislu.⁶⁷

Dosad izgleda sve jasno, ali Engels piše dalje: „No, pitanje o odnosu mišljenja prema biću ima još i drugu stranu: Kako se odnose naše misli o svijetu koji nas okružuje prema samom tom svijetu? Je

⁶⁵ „Die große Grundfrage aller, speziell neueren Philosophie ist die nach dem Verhältnis von Denken und Sein.“ [Friedrich ENGELS, *Ludwig Feuerbach und der Ausgang der klassischen deutschen Philosophie*, Karl MARX – Friedrich ENGELS, *Werke*, sv. 21 (Berlin: Dietz Verlag, 1975.) 274.].

⁶⁶ „diese Frage spitzte sich, der Kirche gegenüber, dahin zu: Hat Gott die Welt erschaffen, oder ist die Welt von Ewigkeit da?“ [Friedrich ENGELS, *Ludwig Feuerbach und der Ausgang der klassischen deutschen Philosophie*, 275.].

⁶⁷ Usp.: Friedrich ENGELS, *Ludwig Feuerbach und der Ausgang der klassischen deutschen Philosophie*, 275.

li naše mišljenje sposobno spoznati stvarni svijet [...]?”⁶⁸ Kad bolje pogledamo, vidjet ćemo da se ovdje ne radi o dvije „strane“ istog pitanja, nego o *dva različita* pitanja. Prvo je metafizičko, o stvarnosti, a drugo je spoznajno, o mogućnosti spoznaje stvarnosti. Budući da su oni koji su slijedili Engelsa i Lenjina⁶⁹ držali da se radi o jednom pitanju, oni su držali da postoje samo dva različita odgovora. Međutim, kad se uvidi da se radi o dva pitanja, onda se uviđa da postoje ne samo dva moguća odgovora nego četiri različite kombinacije odgovora.

Maritain ukazuje na to marksističko brkanje metafizičkog materijalizma i spoznajnog realizma: „u žestokoj polemici protiv idealizma Marx je zacijelo materijalizmom nazivao ono što bi se često s pravom moglo nazvati realizmom.“⁷⁰ Naglašava dalje: „veoma je značajno da se sam problem razlikovanja realizma i materijalizma nije ni jednog trena javio u Marxovu duhu.“⁷¹ Maritain objašnjava i zašto je došlo do te pomutnje, tog brkanja: moderna filozofija je nakon Malebranchea i Spinoze počela držati par ili suprotnost subjekt-objekt kao ekvivalent paru ili suprotnosti misao-materija.⁷²

Kedrov, kao učenik Engelsa i Lenjina, naravno prihvaća „osnovno pitanje filozofije“ kako ga je formulirao Engels i iz njega izvedeno razlikovanje materijalizma i idealizma.⁷³ On u svojoj analizi spoznaje polazi od tako postavljenog pitanja.⁷⁴ Kedrov jasno izjednačava odnos subjekt-objekt i odnos duh-materija,⁷⁵ jasno dakle ulazi u pomutnju koju tumači Maritain.

⁶⁸ „Die Frage nach dem Verhältnis von Denken und Sein hat aber noch eine andere Seite: Wie verhalten sich unsere Gedanken über die uns umgebende Welt zu dieser Welt selbst? Ist unser Denken imstande, die wirkliche Welt zu erkennen [...]?“ [Friedrich ENGELS, *Ludwig Feuerbach und der Ausgang der klassischen deutschen Philosophie*, 275.].

⁶⁹ Lenjin o tome piše u: Владимир Ильич ЛЕНИН, *Материализм и эмпириокритицизм: Критические заметки об одной реакционной философии*, Владимир Ильич ЛЕНИН, *Полное собрание сочинений*, sv. 18 (Москва: Издательство политической литературы, 1968.), 131.

⁷⁰ Jacques MARITAIN, *Cjeloviti humanizam* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1989.), 68.

⁷¹ Jacques MARITAIN, *Cjeloviti humanizam*, 69.

⁷² Usp.: Jacques MARITAIN, *La philosophie morale: Examen historique et critique des grands systèmes*, Jacques MARITAIN – Raïssa MARITAIN, *Œuvres complètes*, sv. 11 (Fribourg - Paris: Editions Universitaires - Editions Saint-Paul, 1991.), 598-599.

⁷³ Usp.: na primjer: Бонифатий Михайлович КЕДРОВ, *Беседы о диалектике*, 11-20.

⁷⁴ Usp.: Бонифатий Михайлович КЕДРОВ, *Единство диалектики, логики и теории познания* (Москва: Издательство КомКнига, 2006.), 31-32.

⁷⁵ Usp.: Бонифатий Михайлович КЕДРОВ, *Беседы о диалектике*, 14.

Maritain odlučno podržava i zastupa spoznajni realizam, mogućnost objektivne spoznaje stvarnosti. On ukazuje da u filozofiji spoznaje dijalektičkog materijalizma „postoji određeni broj karakteristika koje će se svidjeti jednom tomistu“⁷⁶, pa ističe među ostalim „odbojnost prema idealizmu, potvrđivanje realnosti vanjskog svijeta“⁷⁷. On piše: „Povratak realizmu: to je prvo značenje ovog raskida s hegelovskim idealizmom“⁷⁸ a motiv za taj korak je „realistički instinkt koji je nerazdvojiv od razuma, jaka reakcija zdravog razuma koji je uvjeren u primat stvari nad idejom i koji ne sumnja da je predmet ljudskog razuma stvarnost izvan razuma“⁷⁹.

Maritain piše da nasljednici Descartesa „počinju od same misli i tu ostaju, bilo da niječu realnost stvari i svijeta [...], bilo da ih na jedan ili drugi način apsorbiraju u misli“⁸⁰. On jasno naglašava da je baš spoznajni realizam ono što je zajedničko marksizmu i tomizmu i što ih razlikuje od svih drugih pravaca suvremene filozofije.⁸¹

Kedrov je tomistički stav mogao upoznati ne samo iz knjiga nego i uživo. Bocheński opisuje da su na Međunarodnom kongresu za logiku, metodologiju i filozofiju znanosti u Stanfordu u kolovozu i rujnu 1960. godine baš Kedrov i američki tomistički filozof William Humbert Kane bili jedini koji su slušateljstvu pokušavali objasniti da postoji nešto što se naziva bit stvari i da je znanost baš potraga za tom biti stvari.⁸² Njih dvojica nisu bili ni shvaćeni na tom skupu na kojemu je dominiralo neopozitivističko ozračje.

Iako Maritain naglašava slaganje s marksizmom u priznavanju stvarnosti izvan razuma, u prihvaćanju dostupnosti objektivne spoznaje stvarnosti, on jednako naglašava i nepomirljivo neslaganje u metafizičkom, ontološkom pitanju jer „marksistička filozofija odmah identificira *izvanrazumsku stvarnost i materiju*“⁸³. Glavni razlog zašto Kedrov ne vidi toliko očit Maritainov spoznajni realizam, leži u njegovu marksističkom nerazlikovanju spoznajnog i metafizičkog pitanja u tzv. „osnovnom pitanju filozofije“ i stavu da je to zapravo jedno pitanje.

⁷⁶ Jacques Maritain, *Quatre essais sur l'esprit dans sa condition charnelle*, Jacques MARITAIN – Raïssa MARITAIN, *Œuvres complètes*, sv. 7 (Fribourg - Paris: Editions Universitaires - Editions Saint-Paul, 1988.), 228.

⁷⁷ Jacques Maritain, *Quatre essais sur l'esprit dans sa condition charnelle*, 228.

⁷⁸ Jacques MARITAIN, *La philosophie morale*, 598.

⁷⁹ Jacques MARITAIN, *La philosophie morale*, 598.

⁸⁰ Jacques MARITAIN, *Le paysan de la Garonne*, 801.

⁸¹ Usp.: Jacques MARITAIN, *Le paysan de la Garonne*, 804.

⁸² Usp.: Joseph M. BOCHENSKI, „Thomism and Marxism-Leninism“, *Studies in Soviet Thought* 7,2 (1967.), 163.

⁸³ Jacques MARITAIN, *Le paysan de la Garonne*, 806.

Koja još pogrešna tumačenja podržavaju takav njegov stav, vidjet ćemo iz analize drugih njegovih prigovora.

3.4. Prosudba kritike – klasifikacija znanosti i znanja

Prosudjujući Kedrovljev lakonski i nerazrađeni prigovor da Maritain nije dao ništa vrijedno u problemu klasifikacije znanosti i znanja, ne možemo sustavno izložiti sve što Maritain jest dao, za to bi trebalo puno više prostora. Ne možemo ovdje izložiti ni opširnu i razrađenu Kedrovljevu analizu te klasifikacije koju je on izložio u više knjiga i u nizu članaka. Cjelovita usporedba doprinosa jednog i drugog filozofa zahtijevala bi cijelu knjigu.

Ograničit ćemo se na kratak prikaz pitanja koje Kedrov drži najvažnijim, kako smo vidjeli prije, na razlikovanje posebnih znanosti od filozofije. I Kedrov i Maritain ih jasno razlikuju ali na drukčiji način. Kedrov je o toj problematici pisao velik dio života. O njoj je govorio već na međunarodnom filozofskom kongresu koji se održao u kolovozu 1954. u Zürichu, u Švicarskoj,⁸⁴ prvom međunarodnom filozofskom kongresu na kojemu su sudjelovali sovjetski filozofi. O njoj je pisao i u polemici s engleskim neopozitivističkim filozofom Alfredom Ayerom.⁸⁵

U Kedrovljevoj perspektivi razlika između posebnih znanosti i filozofije svodi se na razliku u općenitosti zakona kojima se bave. „Ovisno o njihovoj širini i općenitosti zakoni koje proučavaju različite znanosti dijele se: 1) na sveopće (ili maksimalno opće), koji istovremeno pokrivaju cijelu objektivnu stvarnost, tj. kako vanjski svijet - prirodu i društvo, tako i ljudsko mišljenje, njegov duhovni svijet, i 2) na posebne [...], koji djeluju samo unutar jednoga područja objektivne stvarnosti, makar i prilično širokoga. U skladu s tim same suvremene znanosti dijele se: 1) na filozofiju kao opću znanost i 2) na sve ostale znanosti

⁸⁴ Usp.: Bonifatij M. KEDROV, „Sur la classification des sciences“, *Actes du deuxième Congrès international de l'Union internationale de philosophie des sciences Zürich 1954*, sv. 1 (Neuchâtel: Éditions du Griffon, 1955.), 67-77.

⁸⁵ Alfred Ayer je pozvan da 1962. godine, kao prvi zapadni nemarksistički filozof, održi predavanja u Moskvi i Lenjingradu i da objavi članak u časopisu *Pitanja filozofije* [opširnije o tom posjetu vidi u: David Dinsmore COMEY, „A Positivist Among the Dialecticians“, *Studies in Soviet Thought* 2,3 (1962.)]. Ayer je zastupao neopozitivističko gledište o odnosu znanosti i filozofije i Kedrov je na njegov članak odgovorio svojom kritikom u članku: Бонифатий Михайлович КЕДРОВ, „Философия как общая наука“, *Вопросы философии* 16,5 (1962.).

kao posebne ili specijalne.“⁸⁶ On pojašnjava da, govoreći o filozofiji, govori „o dijalektici kao znanosti o najopćenitijim zakonima svakoga razvoja i o mišljenju s njegovim općim zakonima“⁸⁷.

Maritain, naprotiv, razliku između posebnih znanosti i filozofije ne svodi na stupanj općenitosti, nego je određuje sasvim drukčije i šire. On pokazuje da se sfere znanosti i filozofije ne preklapaju jer imaju različite formalne objekte, različite principe objašnjenja, različite pojmovne instrumentarije. Baš zato neko znanstveno objašnjenje nikada ne može ukloniti ili nadomjestiti neko filozofsko objašnjenje niti obratno.⁸⁸ Jedan Maritainov primjer za to jest da možemo beskrajno napredovati u svojem znanju o kemijskoj konstituciji ili fiziologiji čovjeka, pa čak i o njegovoj empirijskoj psihologiji, a da će pitanje ima li čovjek duhovnu dušu opet spadati u drugi i drukčiji red znanja.⁸⁹ Pojmovni rječnici su u oba slučaja bitno i tipično različiti. Pa ako se i dogodi da znanost i filozofija koriste iste termine, mentalna riječ označena istim terminom je u oba slučaja formirana na tipično različit način.⁹⁰

3.5. Prosudba kritike – metafizika i naravna teologija

Pitanje o prvenstvu metafizike i naravne teologije nad drugim djelatnostima ljudskog uma traži da najprije razjasnimo što je uopće metafizika i što je naravna teologija jer po svemu sudeći Kedrov i Maritain pod tim riječima ne razumijevaju istu stvar, pa čak ni sličnu. Drugo, potrebno je pojasniti u kojem smislu Maritain govori o tom prvenstvu, što to prvenstvo uključuje, a što ne uključuje.

86 Бонифатий Михайлович КЕДРОВ, „О предмете философии как науки“, *Предмет философии и система философского знания. Тезисы межвузовской региональной конференции* (Челябинск: Челябинский государственный педагогический институт, 1981.), 5.

87 Бонифатий Михайлович КЕДРОВ, „Философия как общая наука в ее соотношении с частными науками“, *Философия в современном мире: Философия и наука* (Москва: Издательство Наука, 1972.), 422.

88 Usp.: Jacques MARITAIN, *Les degrés du savoir*, Jacques MARITAIN – Raïssa MARITAIN, *Œuvres complètes*, sv. 4 (Fribourg – Paris: Editions Universitaires - Editions Saint-Paul, 1983.), 355.

89 Usp.: Jacques MARITAIN, „Science, Materialism and the Human Spirit“, Jacques MARITAIN – Raïssa MARITAIN, *Œuvres complètes*, sv. 9 (Fribourg – Paris: Editions Universitaires - Editions Saint-Paul, 1990.), 948 i 950.

90 Usp.: Jacques MARITAIN, *La philosophie de la nature: essai critique sur ses frontières et son objet*, Jacques MARITAIN – Raïssa MARITAIN, *Œuvres complètes*, sv. 5 (Fribourg – Paris: Editions Universitaires - Editions Saint-Paul, 1982.), 910.

Kedrov, govoreći o metafizici, na jednom mjestu kaže: „Ta riječ, naziv, upotrebljava se u najrazličitijim smislovima (značenjima), no mi ćemo se držati samo jednoga i upotrebjavat ćemo termin ‘metafizika’ kao ‘antidijalektika’. Tako je naučavao Lenjin, slijedeći u tome Marxa i Engelsa.“⁹¹ To je, dakle, standardno značenje u marksističkoj tradiciji i Kedrov ga tako koristi i na drugim mjestima. Kod Maritaina riječ metafizika ima sasvim drukčije značenje. On slijedi definiciju koja potječe od Aristotela koji kaže da je to disciplina koja „istražuje biće kao biće i svojstva koja mu nužno pripadaju“.⁹² Toma Akvinski slijedi tu definiciju,⁹³ a tako čine i svi njegovi sljedbenici.

Maritain bi na Kedrovljevu kritiku među ostalim odgovorio i ono što je napisao svojim američkim kritičarima: „Izgleda mi da je protivno znanstvenom duhu suditi metafiziku i isključiti je iz područja znanja, prvo, bez istraživanja i drugo, bez rasprave što metafizičari misle o metafizici. Da ste pitali metafizičare, oni bi vam odgovorili da metafizika nikako nije nadnaravna ili mistična ili iracionalna. Naprotiv, ona je vrhunac naravnoga razuma, naravno znanje, racionalno znanje.“⁹⁴

A što je naravna teologija? Za Tomu Akvinskoga to je drugi naziv za metafiziku.⁹⁵ I u tome on slijedi Aristotela. Toma također naglašava da su ta filozofska teologija i teologija koja se temelji na Božjoj objavi dvije različite discipline.⁹⁶ Zbog tog razlikovanja se za prvu od njih koristi atribut „naravna“. Što Kedrov misli pod pojmom „naravna teologija“, teško je reći. Po svemu sudeći, on je ipak nekako držao da svaka teologija jest teologija, da atribut „naravna“ ne čini neku bitnu razliku. To se vidi iz njegovih riječi koje smo prije citirali da se u njoj radi o priznavanju „mističnoga, onostranoga svijeta koji nije moguće percipirati osjetilnim organima, nego ga se može dosegnuti jedino uz pomoć otkrivenja“⁹⁷. Naravno da duhovna bića nije moguće percipirati osjetilima, ali do njih je moguće doći zaključivanjem.

Kedrovu kao i drugim marksistima izmiče ključno filozofsko pitanje koje na primjer u Heideggerovoj formulaciji glasi: „Zašto je

91 Бонифатий Михайлович КЕДРОВ, *Беседы о диалектике*, 34.

92 Aristotel, *Metaphysica*, 1003a, 20

93 Usp.: Sancti Thomae de AQUINO, *Sententia libri Metaphysicae*, proemium.

94 Jacques MARITAIN, „Science, Materialism and the Human Spirit“, 964 i 966.

95 Usp.: Sancti Thomae de AQUINO, *Sententia libri Metaphysicae*, proemium.

96 Usp.: Sancti Thomae de AQUINO, *Summa Theologiae*, pars I, q. 1, a. 1, ad 2.

97 Бонифатий Михайлович КЕДРОВ, *Классификация наук: От Ленина до наших дней*, 308.

uopće ono što jest a ne čak ništa?“⁹⁸ Heidegger s pravom kaže da je to prvo od svih pitanja. Kedrov se, kao i drugi marksisti, bavi pitanjem kakav je svijet i kako se razvija, a izmiče mu pitanje zašto uopće postoji. Maritain kaže: „Svi dokazi Božje egzistencije čine da spoznamo Boga baš kao Prvi uzrok svih stvari.“⁹⁹

Poljski tomistički filozof Mieczysław Albert Krąpiec ovako je sintetizirao tomistički pogled: „Glasovitih ‘pet putova’ svetog Tome nisu autonomni dokazi Božje egzistencije; oni su produbljeno i konačno objašnjenje kontingentnog bića. Filozofija ne nastoji dokazati Božju egzistenciju, nego nastoji najbolje razumjeti bića koja su nam dana u svakodnevnom iskustvu.“¹⁰⁰

3.6. Prosudba kritike – razgraničenje i/ili pomirenje znanosti i vjere

Pitanje odnosa znanosti i vjere, razuma i vjere je ona tema o kojoj je Kedrov najviše pisao u svojoj kritici Maritaina. Jedan dio njegovih krivih shvaćanja i krivih pretpostavki u interpretaciji Maritaina već smo objasnili u analizi prethodnih prigovora. Što tome treba još dodati?

Prvo, iako ljudski razum ne može sam doći do svih objavljenih vjerskih istina, one nisu protivne razumu. Njihovo prihvaćanje oslanja se na Božji autoritet, a prihvaćanje da je Božje znanje pouzdanije od našega, jest racionalan stav. Ove istine nadilaze ograničeni ljudski razum, i zato ih on ne može dokazati. Međutim, nemoguće je dokazati i njihovu neistinitost, pa je to također razlog zašto je njihovo prihvaćanje racionalno. Toma Akvinski piše: „Naime, budući da se vjera oslanja na nepogrešivu istinu, a nemoguće je dokazati suprotno od istine, očito je da razlozi koji se iznose protiv vjere nisu valjani dokazi, nego neki razlozi koji se mogu opovrgnuti.“¹⁰¹

⁹⁸ Martin HEIDEGGER, *Einführung in die Metaphysik* (Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1983.), 3.

⁹⁹ Jacques MARITAIN, *Approches de Dieu*, Jacques MARITAIN – Raïssa MARITAIN, *Œuvres complètes*, sv. 10 (Fribourg - Paris: Editions Universitaires - Editions Saint-Paul, 1985.), 87.

¹⁰⁰ Mieczysław Albert KRĄPIEC, „La problématique et le développement de la philosophie de Saint Thomas à l’Université Catholique de Lublin“, Stanisław KAMIŃSKI - Marian KURDZIAŁEK - Zofia ZDYBICKA (ur.), *W 700-lecie śmierci św. Tomasza z Akwinu: Próba uwspółcześnienia jego filozofii* (Lublin: Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1976.), 7.

¹⁰¹ Sancti Thomae de Aquino, *Summa Theologiae*, pars I, q. 1, a. 8, c.

Drugo, kao i svaki drugi tomistički filozof, Maritain se u filozofiji ne poziva na objavljene istine vjere. On piše: „tomistička filozofija je potpuno racionalna, nijedan argument koji proizlazi iz vjere ne ulazi u njezinu strukturu, ona u sebi zavisi jedino od razuma i racionalne kritike, ona izvodi svoju filozofsku stabilnost jedino iz iskustvene ili razumske očevidnosti i iz dokaza [...], ona nije zavisna od kršćanske vjere ni u svojem predmetu, ni u svojim principima, ni u svojim metodama“¹⁰². Na drugom mjestu on piše: „ne zaboravljamo da bi bilo apsurdno argumentom auktoriteta ili nekom vrstom nasilja nadomjestiti razloge nutarnje očevidnosti koji jedini mogu da opravdaju znanstveni pristanak uz filozofski sustav. [...] To je filozofija, ona počiva isključivo na očevidnosti, ona živi jedino od razuma.“¹⁰³

Treće, kako smo prije već spomenuli, ni iz filozofije, teističke ili „idealističke“, ne izvode se nikakve znanstvene istine ili teorije. Maritain naglašava da je u eksperimentalnim znanostima iskustvo bitno za znanost i potpuno je određuje. Svaki postignuti sud treba imati svoju verifikaciju u osjetilnim činjenicama.¹⁰⁴ Znanosti ne zavise od filozofije u svojem unutrašnjem razvoju.¹⁰⁵ Svaka znanost je suverena sama za sebe jer ima nužna i dovoljna sredstva za utvrditi istinu na svojem području. Nitko drugi nije ovlašten nijekati tako utvrđenu istinu.¹⁰⁶ Maritain drži da je to očito jer je po definiciji svaka vrsta znanja jedina kompetentna za svoj vlastiti predmet.¹⁰⁷

3.7. Prosudba kritike – religija kao pogrešno polazište svega

Zaključna Kedrovljeva kritika koja u Maritainovu religioznom uvjerenju vidi izvor svih njegovih zabluda u filozofiji znanosti ne stoji iz više razloga. Vidjeli smo prije da se tomistička filozofija nikako ne može označiti iracionalnim polazištem. Osim toga, Maritain se nije rodio s tim polazištem. Naprotiv, bio je odgojen i školovan sasvim

¹⁰² Jacques MARITAIN, *De la philosophie chrétienne*, Jacques MARITAIN – Raïssa MARITAIN, *Œuvres complètes*, sv. 5 (Fribourg - Paris: Editions Universitaires - Editions Saint-Paul, 1982.), 243.

¹⁰³ Jacques MARITAIN, *Andeoski naučitelj* (Zagreb: Naklada Istina, 1936.), 147.

¹⁰⁴ Usp.: Jacques MARITAIN, *Les degrés du savoir*, 368-369.

¹⁰⁵ Usp.: Jacques MARITAIN, *Les degrés du savoir*, 356.

¹⁰⁶ Usp.: Jacques MARITAIN, „Éléments de philosophie I: Introduction générale à la philosophie“, Jacques MARITAIN – Raïssa MARITAIN, *Œuvres complètes*, sv. 2 (Fribourg - Paris: Editions Universitaires - Editions Saint-Paul, 1987.), 109.

¹⁰⁷ Usp.: Jacques MARITAIN, „Science, Philosophy and Faith“, Jacques MARITAIN – Raïssa MARITAIN, *Œuvres complètes*, sv. 7 (Fribourg - Paris: Editions Universitaires - Editions Saint-Paul, 1988.), 1032.

drukčije, do katolicizma i tomizma došao je nakon što je iskušao skoro sve druge potencijalne odgovore na temeljna filozofska i životna pitanja.

Maritain piše da je u svojoj šesnaestoj godini, u dobi u kojoj se Kedrov borio za uspjeh komunističke revolucije, i on u jednom pismu napisao: „Ja ću biti socijalist i živjet ću za revoluciju.“¹⁰⁸ Međutim, njegovo traženje nastavilo se dalje, tijekom studija i kasnije, dugo bez zadovoljavajućeg uspjeha: „Scientistička i fenomenistička filozofija mojih učitelja na Sorboni na kraju me je dovela do razočaranja u razum.“¹⁰⁹

Tomu Akvinskoga na studiju nije upoznao jer je u nastavi filozofije na Sorboni bio potpuno ignoriran pa je kasnije tomizam za njega bio veliko otkriće.¹¹⁰ Upoznavanje tomizma na kraju puta značilo je za Maritaina konačno otkriće razumnih i realnih odgovora na filozofska pitanja: „Ja koji sam s tolikim žarom bio prešao sve doktrine modernih filozofa i nisam našao ništa osim razočaranja i velikih nesigurnosti, doživio sam tada kao jedno prosvjetljenje razuma; moj filozofski poziv vratio mi se u punini.“¹¹¹

Drugo, s katoličkom vjerom nije spojiva samo jedna jedincata filozofija. Relativno je malo istina od Boga objavljeno, velik broj njih je plod ljudskog razuma i razmišljanja. Zato su ne samo vjerni katolici nego i kanonizirani sveci, dolazili do dosta različitih filozofskih pogleda. Dovoljno se sjetiti primjera sv. Augustina, sv. Bonaventure, sv. Alberta Velikoga, sv. Tome Akvinskoga i bl. Ivana Duns Skota. Jedan sljedbenik Tome Akvinskoga kao što je Maritain branit će njegove filozofske poglede filozofskim razlozima, neće tvrditi da su drugi spomenuti zastranili u vjeri, da su krivovjerci.

Treće, kad dođemo na područje filozofije znanosti, tu neće samo postojati velike razlike u pogledima među katolicima nego i među sljedbenicima Tome Akvinskoga. Razni su neotomisti interpretirali ovu problematiku različito od Maritaina. Dovoljno je za

¹⁰⁸ Jacques MARITAIN, *Carnet de notes*, Jacques MARITAIN – Raïssa MARITAIN, *Œuvres complètes*, sv. 12 (Fribourg - Paris: Editions Universitaires - Editions Saint-Paul, 1992.), 136.

¹⁰⁹ Jacques MARITAIN, „Confession de foi“, Jacques MARITAIN - Raïssa MARITAIN, *Œuvres complètes*, sv. 11 (Fribourg - Paris: Editions Universitaires - Editions Saint-Paul, 1991.), 27.

¹¹⁰ Usp.: „Gespräch mit Jacques Maritain: Der Neo-Thomismus und die heutige Situation Europas“, Jacques MARITAIN – Raïssa MARITAIN, *Œuvres complètes*, sv. 16 (Fribourg - Paris: Editions Universitaires - Editions Saint-Paul, 1999.), 353.

¹¹¹ Jacques MARITAIN, „Confession de foi“, 27-28.

ilustraciju spomenuti riječi talijanskog tomističkog filozofa, isusovca Filippa Selvaggija, koji je pisao da ima stvari u kojima se „sljedbenici dijalektičkog materijalizma slažu s tradicionalnijim skolastičarima [u koje on ubraja sebe, op. I. Z.], protiv pravca“¹¹² koji je promovirao Maritain.

Zaključak

Što možemo zaključiti? Prvo, Kedrov se trudio korektno izložiti Maritainove poglede. Drugo, u svojoj je kritici pokazao da je mnoge stvari kod Maritaina krivo razumio. To je posljedica njegova marksističko-lenjinističkoga polazišta koje ga je dovelo do prethodnoga uvjerenja da ne treba očekivati da će jedan tomist moći nešto bitno vrijedno doprinijeti filozofskom razumijevanju znanosti. Tako on ne vidi i ne razumije realizam u Maritainovoj filozofiji, ne razumije njegovo jasno razlikovanje filozofije i teologije i ne vidi razne Maritainove vrijedne doprinose u razumijevanju naravi znanosti.

Potrebno je ipak napomenuti da bi se iz ovog prikaza mogao dobiti ponešto krivi dojam o Kedrovljevu doprinosu filozofiji znanosti. Naime, on se u kritici Maritaina uglavnom bavio temeljnim pitanjima filozofije i u tome je bio bitno ograničen marksističkim, točnije Engelsovim i Lenjinovim filozofskim polazištem. Međutim, njegov najvredniji doprinos filozofiji znanosti pokazao se u posebnijim pitanjima gdje je moglo doći do izražaja njegovo dobro poznavanje suvremene znanosti i povijesti znanosti. Taj se doprinos ne može vidjeti iz ovog članka.

BONIFATIJ KEDROV AND MARITAIN'S PHILOSOPHY OF SCIENCE

Summary

In this article the author analyzes Kedrov's exposition and criticism of Maritain's philosophy of science. In the first part he outlines Kedrov's life and work. In the second part he presents Kedrov's exposition of Maritain's philosophy of science and Kedrov's critical remarks on that philosophy. In the third part, which is the longest and the most important, he analyzes the soundness of the arguments in Kedrov's criticism

¹¹² Filippo SELVAGGI, „Le scienze nel materialismo dialettico“, Filippo SELVAGGI, *Scienza e Metodologia: Saggi di epistemologia* (Roma: Editrice Università Gregoriana, 1962.), 258.

of Maritain.

The author shows that Kedrov had the intention of making a fair and objective presentation of Maritain's views. Kedrov is nevertheless wrong in his criticism because he did not properly understand some of the central theses of Maritain's philosophy. These include in particular Maritain's cognitive realism, the nature of his metaphysics and natural theology, and his views on the relationship of science and philosophy with faith.

Keywords: *Maritain, B. M. Kedrov, philosophy of science, Thomism, dialectical materialism, Russian philosophy.*

Translation: Ivan Zelić and Kevin Sullivan